

V R T E C

Časopis s podobami za slovensko mladino s prilogo „Angelček“.

Štev. 11.

V Ljubljani, dne 1. novembra 1913.

Leto 43.

Verne duše ...

I.

Jesén otožno-tiha
uvelé liste spè po tleh.
Resnoba sveta diha
po božji njívi, po gróbeh ...

In bele krizanteme
pokojnih dragih dom krasé.
»Vaš prah — za večnost seme —«
skrivnostno lučke govóré.

»Telo, vaš prah, počíva,
a duh vam božji gleda žar — — —
če morda v vicah biva,
tolaží ga molítve dar ...«

Pojó, pojó zvonovi
pokojním vsem pozdrav gorák,
molítev nad grobovi
razliva se kot vonj sladák ...

O. E. B.

II.

Ali plakajo duše? —
Ne, le zvonovi zvoné.
Vrhu sleherne ruše
bele sveče goré.

Naj le zvonovi zvonijo,
naj le sveče goré,
katerim gorijo, zvonijo,
v grobih pokojno naj spé.

Cvetko Gorjančev.

Osamela cvetka.

(Václav Kořmák — Jožef Gruden.)

Mnoga prerazkošna cvetica cvetè osamela v mirnem gaju in v celem njenem cvetičnem življenju je nihče ne zapazi, razen njenega očeta — Boga, ki se radostno ozira nanjo z modrega neba, in potem krilati pevci, pestri metulji, brenčče čebele in za mehkih kresnih noči — žareče kresnice — svetilke gozdnih vil. Cvetè srečno življenje. Vonjava njene duše se pogovarja z Bogom, krasni kelih pije nebeško roso, in v radostnem omamljenju gleda krog sebe po gaju in prisluška čarobnemu petju pevcev-krilatcev, dokler se ne skloni k zemlji in leže spat, pričakovaje pod listjem in snegom nove pomladi in novega vstajenja. Srečna cvetica! O, da bi bila mnogemu človeškemu srcu taka usoda! —

* * *

Ko sem še študiral, je bil o počitnicah gozd »Hrib« moje veselje, moja zabava, moj tovariš, rekel bi, moj dom. Brž po službi božji sem vzel knjigo pa šel po zavrtih, kjer imajo oče čebele, v grajski sadni vrt, ki je ograjen s trnjem, na katerem cveto spomladi krasne divje cvetice. Tam sem skočil z nasipa, šel za vasjo krog lovske hiše, ovčjega hleva in pokopališča po stezi na mali grič, imenovan Brinšček. Na gričku stoji križ in pri njem raste glogov grm in črno malinje. Z grička gre steza navzdol po meji kakih dvesto korakov in drži na loko pri »jelši«. Ta loka se imenuje tako, ker je posredi močvirje, na katerem rastejo jelše. Mi otroci smo se tamkaj večkrat gugali. Močvirje je porastlo s trdnim drnom, in kadar se po njem skače, se vdaja kakor blazina. Ponoči skačejo tam večše in so že marsikoga zavedle, da je padel do pasa v močvir. Preko te loke sem hodil in prišel krog majhne grajske trate med brinje. Odtod je držala pot k velikemu mravljišču. Dostikrat sem stal ob njem in motril te neme živalce, kako marljivo so hitele iz svojega mesta po potki, ravni kakor vrvice in dobro uglajeni, in so prinašale ali hrane ali igel za stavbo. Nato sem spel po mehkiem mahu do visokega gozda, kamor je gledalo modro nebo in solnce skozi zelene veje kakor slikana okna in metalo migljajočo svetlobo in lahno senco v gozd, ta veličastni hram, kjer med tisoči njegovih stebrov hodijo angeli miru in ubira Bog zlate strune na harpi sveta. Kdor ima sluh za to godbo in srce tem zvokom pristopno, ta je srečen. Jaz sem preživel v gozdu tako srečne ure kakor tisti menih, ki je šel za petjem rajske ptice, in zato se mi zmira tako toži po gozdu!

Nekoč sem, prišedši domov na počitnice, hitel takoj drugi dan v »hrib«. Šel sem po dragi, znani mi poti. Ko sem prišel do gozda, sem legel v gošči nedaleč od roba na mah. »Zdaj mi uživaj, srce,« sem si mislil in sem se zaljubil v to božjo lepoto. Naenkrat sem zaslišal iz dalje pridušen, sladek zvok. Vzravnal sem glavo, napel uho in poslušal: bile so gosli. Godba je bila preprosta, a genljiva. Napel sem uho še bolj in

naposled razložil, da igra godec pesem: »Osirotelo dete« po melodiji, ki jo pojo ob češki meji krog Telča in v mojem rojstnem kraju. Igral je dvo-glasno — v sekstah in včasih sem zaslišal tudi tretji glas — bas. Sedel sem kakor očaran, še genil se nisem. Kdo je to? Jaz tukaj ne poznam takega goslarja. Nemara je potnik, ki si je v senčnem gozdu zaigral? — Čez nekoliko časa je začel igrati neko veselo koračnico. Vstal sem in sem radovedno šel v ono stran, odkoder je godba zvenela. Ko sem stopil kraj samega gozda, sem videl pod brinjem sedečega in s celo dušo igrajočega pastirčka. Ovce so se mu pasle na travniku in pes je ležal na tleh kakor na straži. Šel sem bliže — pastirček me ni slišal. Bilo mu je približno šestnajst let. Imel je platnene hlače, lahek jopič čez srajco in na glavi slamnik iz grobe slame. Igral je brez prestanka, še ozrl se ni. Jaz sem šel tam okoli in domov. Doma so mi povedali, da je to neki tuj deček, ki ga je vzel ovčar spomladi v službo, in da prav dobro ne sliši, ko se ž njim govori, zato pa neki igra cele dneve na gosli in da ga je zvečer včasih še pozno v noč slišati.

Ko sem šel naslednjega dne v gozd, sem koračil nalašč preko brinja, kjer je včeraj sedel pastirček. Spet je tam sedel. Spoznal sem ga od daleč po rumenem slamniku. Sedel je in je imel gosli poleg sebe na tleh, lakti uprte v kolena in brado v dlani, pa je zamišljeno gledal predse. Ko sem se mu približal, me je zagledal, privzdignil slamnik, lepo zagorelo obličje in jasno modro oko obrnil iznenadeno, celo začudeno name in rekel: »Hvaljen bodi Jezus Kristus!« To je rekel, pa še vstal ni. Jaz sem mu odzdravil in šel naprej, kakor bi se ne zmenil zanj. Tako sem delal zaporedoma nekaj dni. Kadar sem pa videl, da me deček že pozna in da me tako začudeno ne gleda, sem nekoč postal pri njem.

»Deček, kje pa si se naučil tako lepo igrati?«

Pastirček je odprl usta, kakor bi lovil moje besede, in razumevši me je rekel: »Nekaj v šoli, nekaj pa sam.« Pa je naprej sedel.

»Sam? Poglej no! A igraš mnogo?«

»Kaj?«

»Če mnogo igraš?«

Pastirček se je bolestno nasmehnil: »Bi že, ali preveč strun bi potrgal, pa nimam denarja zanje!«

»Revček! A drugega dela nimaš?«

»Ne.«

»A, zakaj pa vsaj ne bereš?«

»Nimam kaj.«

»No, za strune ti ne morem dati, ker sam nimam, ali jutri ti prinesem kakšno knjigo, da boš bral.«

Pastirček je odprl usta, pa gledal name. Videl sem, da me ni razumel. »Prinesem ti jutri kakšne bukve, da boš bral,« sem povzel.

Dečku je oko zaiskrilo. Kadar pa sem odhajal, je vstal in gledal name z vse drugimi očmi — zaupljivo, odkritosrčno.

Drugi dan sem mu prinesel Čelakovskega Čitanko za gimnazijo, ki sem jo bil slučajno vzel s seboj na počitnice. Sedel sem k njemu, pa ž njim vred bral. Deček je gladko bral, a jaz sem mu pojasnjeval, kar mu je bilo temno in nerazumljivo. Učil se je igrati. Tako sem ž njim vred sedeval cele ure med branjem, kjer je gredo toplo solnce, kjer je materina dušica dišala, kjer so pisani metulji in jadri kačji pastirji švigali, kjer so iz grmov gledale vitke gaščerice, in sem mu pripovedoval, kar sem sam vedel o tujih narodih, o njih šegah in navadah, o njih življenju in opravi, o inozemskih živalih in rastlinah. On pa me je zopet učil poznati različno golazen po prostonarodnem nazivu in razločevati ptičje petje. Čudno, dasi ni dobro slišal, je vendar ločil vsak glas, zlasti visok in jasen. On se je meni vdal z vso dušo in jaz sem ga imel rad kakor brata.

Ko so se počitnice nagibale h koncu, sem ga nekoč vprašal, da bi mi povedal, odkod je in kdo so njegovi starši? Deček se je nekako razžalostil in rekel: »Jaz imam samo očeta.«

»Samo očeta? Kje pa so?«

»V R . . . pri Telču imamo hišo. Oče so zidar. Dokler so mati živeli, sem hodil vsak dan v šolo in sem se učil tudi na gosli — ali pred tremi leti so mati umrli. Od tedaj sem moral biti doma pri manjših otrocih. Oče so bili cele dni zdoma, a ko sem jokal, da ne bom sam z otroki doma in sem hotel v šolo, sem enkrat dobil tako, da od tistega časa slabo slišim. Potem so se oče zopet oženili, a mene so pošiljali po zaslužku. Letos na pomlad so me zapodili. Rekli so mi, da sem že dosti velik, da bi se živil sam, in mačeha mi je rekla, da se ne bo zame ubijala. Vzel sem gosli pa šel, dokler nisem prišel sem, kjer sem našel službo. Ako me bo ovčar pustil čez zimo, bom ostal, ako ne, bom moral iti naprej po svetu. Oh, moj Bog, ko bi bili moja mati še živi, bi ne sedel pri ovcah, učil bi se rokodelstva!« je vzdihnil pastirček in je vzel kakor iz navade v roke gosli. Zabrenkal je na strune, če so uglašene, pa je začel brez prigovarjanja igrati:

»Sirotica na svetu
v poldrugem božjem letu . . .«

Vprašal sem ga, ali zna vso to pesem? Rekel je, da ne, da samo štiri vrstice. »Le čakaj, te jo bom jaz naučil.« Začel sem peti, on me je pa na goslih spremljal. Ko sem pel:

»Oh, mama, zlata mama,
vas krije črna jama . . .«

so mu solze privrele v oko. Jokal je potihoma do konca pesmi, in ko sem dopel, je odložil gosli in ihtel, da se mu je telo treslo. Jaz sem ga pogladil po glavi in šel v gozd tudi s solzo v očeh. Iz dalje so pa zopet doneli tožni zvoki: »Sirotica na svetu . . .« —

Pred sv. Venceslavom sem šel zadnjikrat v »hrib« in se poslovil od pastirčka. »Tonček«, sem dejal, »pojutrišnjem bom moral zopet v Igľavo; dobro se torej imej, pa ne pozabi name. Poslal ti bom knjię.«

Pastirček je bil ves žalosten, pa ni ničesar odgovoril.

Na sv. Mihaela dan sem se odpravil na pot. K državni cesti drži steza po drugem delu gozda, mimo takoiimenovanih »kop«. Spel sem z urnim korakom, dokler nisem prišel na laze, imenovane »lovčeva loka«. Zaslišal sem ovčje zvonce. In res, pastirček je pasel danes na »loki« in je stal na gričku ob veliki jelki s slamnikom v roki. Z levico se je oprijemal jelke in je ravno v njeno lubje zarezaval velik križ in pod njim številke — tedanjó letnico.

†

1861

To je naredil revček v spomin na poslovitev. Ko sem prišel k njemu, se mi je nasmihal s solzo v očeh. Podal sem mu roko in se z bolestnim srcem poslovil od njega.

Dovršil sem osmo šolo in prišel domov. Vprašal sem po pastirčku — pa ga ni bilo več pri nas. Ovčar mu je odpovedal službo, in kje je zdaj, ni nihče vedel.

Odsihmal nisem ničesar slišal o njem, a spominjam se nanj kakor na minuli lepi sen. Ali je šel spat mirno pod zemljo kakor ona cvetica, ali ga je svet poteptal — to sam Bog vé. Izgubil se mi je v svetu kakor val v morju. Kadarkoli sem šel pozneje okoli jelke, kamor je bil vrezal križ, sem si mislil: »Ko bi mnogo dete bogatih staršev imelo tvoje talente, Tonček, kako bi bilo srečno! A kaj tebi pomagajo? — Mogoče, da tvoje srce otopi pomanjkanje in sirovost sveta, in da bo potem umolknilo in boš sedeval kakor izgubljen, mrtvo zamišljen pri svojih ovcah. — Uboga, osamela cvetka!

Kdor ima premoženje in bi se usmilil take sirote, kako bi imel veliko zaslužio!« —

Sirota.

Umrta sta mati in oče moj,
na sveti sem sama ostala;
vi skorjico kruha delíte z menoj,
a vendar: kak ne bi jokála?

Skoz krilce mi tanko vleče mraz
in reže v lica me moja;
kot listje jeseni, po sveti jaz
vam blodim brez miru, pokoja...

A srca nikjer, da ljubi me!
Kdo more gorjé to umeti?
Nesreče ni huje vrhu zemljé
kot je otroku — brez staršev živeti!...

Janko Leban.

Povest o bolesti.

(Spisal G n j e v o š.)

Bila sva prijateljja — rad sem ga imel. Vse mi je bil: oče in mati, brat in sestra. Tako ljubeče so gledale njegove oči, in njegova beseda vedno odkrita kakor pri spovedi. Mislil je veliko in mnogo se je učil in marsikaj znal.

Od prvega detinstva sva se poznala. Tako se mi zdi, kot da se je zgodilo to danes, pa je že dolga vrsta let od takrat, ko je prišel njegov oče, učitelj, v našo vas. Imel sem takrat komaj pet let in bolehen sem bil in slaboten. Otroci me niso marali v svojo družbo, ker nisem mogel letati in skakati tako urno kot drugi. Zato sem presedel doma na vrtu po cele dneve. Žalostno sem pogledal, če sem začul veselo kričanje otrok, in pogosto sem jokal pod visoko hruško in premišljeval, kako bi bilo lepo, če bi bil tudi jaz zdrav, da bi mogel med otroke, da bi se z njimi igral in kratkočasil.

Pa je prišel nekoč k nam učitelj s svojim Jankom, in doba mojega samotarjenja je bila končana. Prvi hip sva bila z Jankom prijateljja; kajti Janko ni bil nič razposajen in z menoj je govoril kot še nihče drugi. Šel sem z njim v šolo in kazal mi je knjige s slikami. Takrat še nisem znal čitati, in tudi njemu je šlo to delo še zelo počasi od rok.

Vendar sva imela pa obilo veselja, in popoldne je minilo, kakor bi trenil. Še spomnil se nisem, da je treba iti domov, ko se je zvečerilo. Starejša učiteljeva hčerka je igrala klavir in z Jankom sva jo poslušala. Tako lepo je bilo v polumračni sobi, in zvoki vesele godbe so me zasnivali, da sem skoraj pozabil, kje sem. Ravno sem bil namenjen k večerji, ko je potrkala na vrata moja mati — in spominjam se, kako sem šel nerad z njo domov. Samo obljuba, da pride Janko drugo jutro k nam, me je nekoliko potolažila. Ko je zjutraj Janko prišel, sem bil ves vesel. Šla sva na vrt in sva govorila vsemogoče. On mi je pravil o kraju, kjer je njegov oče služboval preje, o mestu, o lepih vrtovih, ki so tam; jaz pa sem ga poslušal in bil ves srečen. Naposled me je vprašal, zakaj ne grem nič med otroke. Čudno me je dirnilo to vprašanje, in sram me je bilo. Povesil sem oči in mu nisem odgovoril dolgo časa. Ustnice so se mi začele polagoma tresti, in pogledal sem ga žalostno. On je pa zrl name z začudenjem, in plaha skrb mu je trepetala v očeh.

»Veš, Janko ... otroci me ne marajo ... ne marajo zame ... ker sem tako slaboten.«

Zelo težko sem izrekel te besede in bilo mi je kot na žarjavici. Nič nisem vedel, kam bi pogledal, in roke in noge so mi bile v nadlego.

Janko pa se je razvnel in je bil zelo hud na otroke. Tolažil me je, češ, da me ima on rad, da bo vedno hodil k meni, ali pa jaz k njemu. To me je potolažilo. Zaupno sem se sklonil k njemu in mu pōtčzil bolešno:

»Veš, »pokveka« mi pravijo.«

»Nič ne veruj in nič ne maraj za to,« mi je zopet rekel Janko prijazno, in začela sva se igrati.

Tako je bilo sklenjeno najino prijateljstvo.

Odslej je bilo moje življenje nekaj časa kakor jasen, solnčen dan. Nič več žalosti ni bilo v mojem srcu, in tudi telesno sem se začel bolje razvijati.

Ko sva z Jankom začela hoditi v šolo, sva vedno sedela skupaj in pri učenju sva pomagala drug drugemu. Če pa nama kaka reč le ni šla, nama je pomagal učitelj. In dnevi so minevali, meseci in leta. Polagoma sva pozabila iger in pridno sva zahajala v šolsko knjižnico. Mene tovariši niso več prezirali; no, tudi jaz nisem bil nič več jezen nanje; pozabil sem na vse psovke. A v družbo svojih tovarišev nisem zahajal, ker sem se pač najbolje počutil pri učiteljevih. Lepi so bili tisti časi in vedno mislim nanje s hrepenečo radostjo.

Polagoma je prišel čas, ko sem moral v mesto v šolo. Jesen je prihajala, ko mi je povedal oče, da pojdeva z Jankom v mesto. Bil sem vesel in žalosten obenem. Cele dneve sva blodila z Jankom po polju in po travnikih in sva se pogovarjala, kako bo v mestu. Meni kar ni hotelo v glavo, ko mi je pravil Janko eno ali drugo o dijaškem življenju. Gledal sem ga debelo, poslušal in izpraševal; a v vsem mi tudi Janko ni mogel dati pojasnila. Tako je prišlo, da se me je prvič polotila plaha in pritajena skrb za bodočnost.

Megleno je bilo tisto jutro, ko smo se odpravili v mesto. Vstal sem zgodaj in ves sem bil zmeden. Sam ne vem, kako mi je bilo pri srcu, ko sem zagledal učitelja in Janka prihajati k nam. Najrajši bi bil pobegnil in bežal daleč, bežal bi bil in se skril... Pa je zaropotal voz pred hišico, in materi so se zasolzile oči. Tudi mene je zaskelilo v očeh, in le s težavo sem se branil solz. Hitro smo se poslovili, bolj s pogledi kakor z besedami — in voz je oddrdral. Ko smo se peljali skozi vas, so stali med vrati posameznih hiš ljudje in vzklikali polumljive besede v slovo. Oče in učitelj sta govorila o marsičem, z Jankom pa sva večinoma molčala.

Ko smo se pripeljali na postajo, je vlak že stal tam in malo je manjkalo, da nismo zamudili. Tudi v kupeju sva z Jankom skoro ves čas molčala. Le tupatam je eden ali drugi izpregovoril besedo; a že v glasu je odmevala tista nežna boleost, ki jo človek občuti samo takrat, ko gre prvičkrat z doma.

V mestu se je nam godilo kakor vedno ob takih prilikah. Šli smo na stanovanje, pustili tam svoje stvari in odšli nekoliko po mestu. Proti večeru smo se pa vrnili nazaj na stanovanje, in oče in učitelj sta se poslovila in odpeljala. Z Jankom sva pa žalostno gledala skozi okno, in vsak pogovor nama je precej zastal. Gospodinja, starikava, debela ženska, je govorila z nama le malo.

Polagoma sva se privadila življenju med tujimi ljudmi, in godilo se nama je čisto prijetno. V šoli sva napredovala dobro, in težko sva čakala božičnih počitnic.

Malo pred Božičem sem pa jaz dobil od doma pismo, da je mati nekoliko bolna. V prvem trenutku sem se zelo prestrašil, a ko sem čital dalje, sem bil tako potolažen, ker so mi pisali, da ni nič hudega ali nevarnega. In ko je prišel zaželeni dan božičnih počitnic, sva se z Jankom veselo smehljaje odpeljala domov.

Ko sem vstopil po preteku treh mesecev zopet v rojstno hišo, me je obšlo tako praznično sveto čustvo, da izprva nisem mogel reči nobene besede. Šele ko so me vsi obstopili in me pozdravljali, sem začel govoriti. Vprašal sem po materi. Oče mi je rekel, da leži, češ, da se je čez dan preveč utrudila. Vstopil sem v čumnato in s postelje me je pozdravil materin bolesten smehljaj.

»Pozdravljeni, mati! Ali vam je že bolje?« sem hitel. Mati se je dvignila in mi položila tresočo roko krož vratu. Nobene besede ni bilo iz njenih ust, samo smejala se je in jokala od radosti...

Začeli smo govoriti; in šele polnoč nas je opomnila, da je treba iti k počitku.

Ko sem zjutraj vstal, sem šel najprvo pogledat k materi. Pozdravil sem jo, a ona mi ni odgovorila. Bila je tako zelo prehlajena, da ni mogla reči besede. Oče je šel po zdravnika, jaz pa sem sedel venomer pri materi. Bratje in sestre so hodili semtertja, vsi prepali in prestrašeni kakor sence.

Zdravnik je prišel, preiskal mater in tolažil nas druge. Napisal je recept za zdravila, zapustil nam polno sladkih upov, in odšel. A preden so minile božične počitnice, sem bil sirota — mati se je preselila k Bogu.

O ta boleost, kako je bila trpka in brezmejna! Jokal bi bil rad, pa iz zateklih, sklečih oči ni bilo solze. Potožil bi bil rad komu svojo žalost, pa nisem mogel najti primernih besedi. Samo to sem čutil, da sem sam na svetu, sirota nebogljiva, v nadlego ljudem. Tedaj je prišel Janko k nam. Prečul je z menoj vso noč pri mrtvi materi in me je gledal s tistim vdano-boleznim pogledom, ki nas v nesreči vedno tolaži, ker vemo, da sočustvuje z nami prijateljska duša...

Ko sem se vračal v mesto, se nisem mogel ločiti od materinega groba. Najrajši bi bil pokleknil v sneg in zaplakal in umrl tam na gomili.

Odslej se je začelo zame tisto borno dijaško življenje, o katerem sem že marsikaj čul, a si ga nisem mogel predstavljati. Zdaj pa je polagoma prišlo, kakor da bi čital žalostno, vsakdanjo povest. Oče je začel od žalosti bolehati, bratje in sestre so se razkropili po svetu. Gospodarstvo je jelo pešati, dolgovi so se množili kot gobe po dežju. Jaz pa sem se tolažil z nado, da se nekoč zopet snidem z ljubljeno materjo. In čas je potekal — samo počitnic se nisem nič več veselil. V mestu in doma mi je bil Janko edini tovariš. Zakaj razen njega nisem imel nikogar. Vsem sem bil predolgočasen; nihče ni razumel moje bolesti — — —

Imel sem baš dokončati gimnazijo, ko mi je umrl oče. Težak je bil tudi ta udarec. Prebedel sem cele noči v trpki bolesti in obupno iztezal roke v temo...

Vesela družba.

Ko sva prišla z Jankom po dovršeni gimnaziji na počitnice, je bilo prodano naše posestvo. Daleč v gozd sem bežal tisti dan, da nisem videl, kako se je trgal kos za kosom od posesti, kako prehaja moj rodni dom v tuje roke. Janko je bil pri meni in mi je govoril o moči, o pogumu, o vztrajnosti. Poslušal sem ga pač samo napol, dasi sem vedel, da izvirajo njegove besede iz pravega, resničnega prijateljstva in sočutja.

V jeseni sem se vrnil v mesto. Nekaj časa sem bil namenjen na visoke šole, potem sem si pa za nekaj časa premislil. Hotel sem najprej v mestu dobiti kako službo, da bi si prihranil nekaj denarja in da bi dobil kje kako podporo in bi šele potem odrinil na Dunaj.

Z Jankom sva bila sedaj ločena. On je ostal še doma, ker je bil nekaj bolehen. V oktobru je pa prišel k meni. Bled je bil in malo je govoril — tiha skrb je prevečala vse njegovo bitje.

»Blagor ti, Janko, da moreš naprej,« sem mu rekel ob slovesu. Pogledal me je nežno, in njegova desnica je lahno vztrepetala v moji roki.

»Ko bi vedel, s kako težkim srcem grem, me ne bi blagroval,« mi je odgovoril lahno drhte.

Potem sva se pa poslovila. Tako tesno mi je bilo, ko je oddrdral vlak, da nisem vedel, kaj bi storil. Omahovaje sem odšel domov in nešteto žalostnih misli je bilo v mojem srcu.

Dolgo sem čakal, preden mi je Janko pisal.

»Danes vidim in spoznavam, kaj je domovina. Tam poznaš ljudi, govoriš ž njimi v jeziku, ki te ga je učila mati, in še na misel ti ne pride, da bi moglo biti drugače. Tu pa je vse tuje, vse tako utesnjeno! Ljudje so sicer tu, in mnogo je tudi dobrih; pa vendar se počutiš med njimi kot berač, neznan in neljubljen — in to je bridko.

Potem pa to velikomestno življenje! Vse drvi, bega in vrvi semtertja. Plahi pogledi, izžeti obrazi, nesreča, boleost, radost, beraštvo, bogatija — vse se kopiči in tesni drugo ob drugem, pa vendar je drugo drugemu tuje. Kakor velik stroj se mi zdi vsa ta silna množica... Doma je pa vse tako ljubko in preprosto.«

»Tako mi je pisal, in bil sem vesel in žalosten obenem. Odpisal sem mu urno, tolažil sem ga in ga bodril ter sem mu zagotovil, da pridem naslednje leto gotovo tudi jaz za njim.

Poznejša pisma so bila pa bolj vesela. Pogum je bil v njih in pa tisto sladko, mirno veselje, ki ga človek čuti samo tedaj, če vestno vrši svoje dolžnosti... V vsakem pismu mi je govoril o kakem novem načrtu, ki ga bo izvršil, kakor hitro bo dokončal šole. Na spomlad pa je postal zopet otožnejši.

»Kaj bi človek vse naredil, če bi imel zdravje in sredstva! Tako rad bi študiral, delal — pa moje moči pešajo! Kakor onemogel starec sem, ki hoče, pa ne more. Če se bo bolezen hujšala, bom moral nekoliko prejenjati z učenjem. Pa upam, da ne bo treba.«

Po preteku dobrih štirinajst dni mi je pisal vnovič.

»V par dneh se vidiva! Vesel sem tega in boli me to. Ravno začel sem, pa moram prekiniti. Zdravnik mi je prepovedal vsak duševni napor, pa ukazal — dobro hrano. Pravi, da je nevarnost, da se me loti jetika. No, jaz mu ne verjamem. Tako mlad sem še in toliko neizpolnjenih nad je še v meni, pa naj bi ležel v grob! Saj to vendar ni mogoče.«

Čez par dni je pa prišel. Na rumenkastobledih licih so že bile začrtane prve gube, in obleka je mahedrala na njem kot na kolu. Oči so mu sijale medlo, daleč tam izpod čela.

Podal sem roko, in žalostna misel me je obšla. Nisem si je upal izreči, še sebi si je nisem drznil priznati. Samo bal sem se je kot nečesa ostudnega...

Govorila sva o tem in onem. Bil je čisto miren in še pošalil se je ob slovesu:

»Le preveč priden ne bodi; če ne, boš moral nekoč počivati kot jaz!«

Nasmehnil sem se bolestno, in v duši mi je vstalo nehote mračno vprašanje:

»Prijatelj, kaj če boš moral kmalu k večnemu počitku...?«

Janko se je odpeljal, jaz pa sem ostal v mestu. Njegova slika pa mi ni hotela izpred oči. Vedno sem ga videl v duhu, kako stoji pred menoj, s polsteklenimi očmi, bled in trepetajoč, in smilil se mi je; a pomagati mu nisem mogel! Videl sem, kako ničevno je življenje. V najlepših dneh mora marsikateri s sveta. Zbolelo me je, da mora biti ravno Janko zapisan med te, a spomnil sem se božje previdnosti in sem bil nekoliko pomirjen. »Če pač mora biti tako, naj mu bo milosten On, ki mu je dal dih in dušo,« sem vzdihnil često, in zdelo se mi je, kot da sem že tudi jaz sam ves bolan in da bcm kmalu tudi jaz med rajnimi. Natihem sem pa vendar upal, da se Janko doma, ob skrbni postrežbi ljubečih svojcev, vendar pozdravi. In že sem sanjaril, kako bo drugo leto prijetno, ko bova zopet skupaj. Šel sem včasih zvečer v park in sem sedel na kako samotno klcp. Tam sem premišljeval dolgo, upal in obupaval, in pogosto sem se šele pozno v noč spomnil, da je treba iti domov počivat. Še ko sem ležal v postelji, nisem mogel zaspati. Kakorhitro sem zatisnil oči, sem uzrl pred seboj Janka, bledega, upalega, včasih tudi mrtvega na mrtvaškem odru. In od dne do dne sem nestrpno pričakcval pisma. Pisal sem mu tudi, pa nisem dobil odgovora. Težke slutnje so me obhajale... Naposled vendar nekaj:

Dragi!

Vem, da se boš čudil, ker Ti toliko časa nič ne pišem. Tvoje pismo sem prejel, pa takrat sem bil še tako slab, da se nisem mogel odzvati. Vožnja me je namreč tako utrudila in uničila, da sem moral precej ob prihodu v postelj in do danes še nisem vstal. Tako zelo mučno mi je to, da Ti ne morem povedati. Sicer pa upam, da do začetka šolskega leta gotovo okrevam. Potem bo pa prijetnejše. Ti boš zopet pri meni, — in dajala si bova poguma drug drugemu.

Naj za enkrat zadostuje, ker težko pišem. Pozdravljen!

Janko.

Samaritanka.

Det dolgih let je ležala stara Urbanka v postelji, pet let trpljenja in žalosti. Njeni odreveneli udje niso imeli več moči, da bi se prostovoljno gibali, celo roka ji je slednjič tako odpovedala službo, da sama niti jesti ni mogla.

Njeno trpljenje pa je bilo še večje, ko je videla, da jo mlada gospodinja težko trpi v hiši in komaj čaka njene smrti. Zato si je včasih na tihem želela, da bi lepo mirno zaspala in se prebudila v lepšem življenju, kjer ni bolečin in žalosti. Toda spomnila se je vselej, da morda račun njenega življenja še ni popolnoma poravnana in da jo milost božja čaka, dokler s trpljenjem ne poravna tega, kar je zagrešila v svojem življenju. In trpela je Urbanka kot jagnje, kadar je slišala bridke besede iz ust mlade gospodinje. Nikdar ji ni odgovorila niti besede.

Njeno trpljenje se je pričelo tako: S sinom, tedanjim gospodarjem, sta šla v gozd. On je sekal smreke, ona pa je klestila podrtim drevesom veje. Naenkrat je nekaj završalo nad njo. V tem hipu jo je pritisnilo k zemlji s tako silo, da ni mogla več dihati. V nogah je začutila neznanske bolečine, a kmalu je vse izginiilo, ker se je onesvestila.

Sin jo je s pomočjo drugih ljudi spravil izpod drevesa, in odpeljali so jo takoj v bolnišnico. Zdravniki so ugibali, kaj naj store s staro revo. Obvezavali in naravnavali so ji ude, ker k sreči ni bil noben zlomljen, ampak samo pritisnjeni ali udarjeni. Čez več tednov so jo poslali domov. A hoditi od takrat ni mogla več. Peljali so jo od bolnišnice do doma in položili v postelj, iz katere ni več vstala. V tej postelji se je pričelo in končalo njeno mučeništvo.

Samo en svetel žarek je posijal v njeno življenje v tem času trpljenja. V tri ure oddaljeni vasi je imela Urbanka prijateljico izza mladih let. Bila je tam pri svoji hčeri, a ko je slišala o nesreči, ki je zadela Urbanko, se je odpravila takoj na pot. Dasi sama vsa nadložna pri svojih šestdesetih letih, se ni zbala dolge pešhoje. Kako je bila Urbanka srečna, ko je zagledala pred seboj svojo prijateljico. Objeli sta se prav presrečno in se razjokali ob tako žalostnem svidenju.

Takrat je ležala Urbanka že celo leto. »Povej mi,« je rekla prijateljica kmalu ob svidenju, »kaj bi najrajša imela še pred smrtjo. Izpolnim ti željo, če mi bo le mogoče.«

»Zadnjo željo?« se je čudila bolnica. »Kaj bi mi mogla pač ti izpolniti? Saj vidiš, da si sama ubožica kot jaz. Tudi če bi hotela, mi ne moreš pomagati.«

Bolnici ni moglo nič takega priti na misel, kar bi ji prijateljica lahko izpolnila brez velikih žrtev. Med pogovorom je Urbanka potožila prijateljici tudi to, da je o Veliki noči prosila sina, naj ji preskrbi voz, da bi se peljala pogledat božji grob. Toda sin ji ni izpolnil te srčne želje. Izgovarjal se je, da tega ne more storiti, ker bi imel preveč sitnosti in da velja

Ves sem se tresel, ko sem čital to pismo. Ko sem ga pa prebral do konca, sem začel zopet iznova, pa vedno je bila tista resnica: Janko je bolan, in nihče več ga ne reši.

To je bilo žalostno tisto poletje. Kakor megla sem lazil semtertja, brez vsakega cilja, nem in gluh za vse. Še delati se mi ni ljubilo. Nekaj težkega, neznanega me je morilo in težilo; kakor iz teme se mi je vzbujal v srcu trepetajoč vzklik: Matere nimaš in ne očeta; zdaj boš izgubil še edinega prijatelja!

Bližala se je jesen. Jankova pisma so bila vedno enaka. Tožil je, da zdravljenje napreduje zelo počasi. Hkrati pa je vedno še pristavil, da upa, da bo kmalu bolje. Sredi oktobra pa sem dobil naslednje pismo:

Dragi prijatelj!

Danes Ti menda pišem poslednjič. Pravzaprav Ti ne pišem, ampak samo narekujem sestri, da Ti piše v mojem imenu.

Uvidim, da grem h koncu. Nič več ne bova skupaj, ker mene bo kmalu krila gomila. Čudno mi je pri srcu ob taki misli. Vendar se tolažim s tem, da sem živel po svoji vesti in da sem hotel storiti mnogo dobrega.

Ne morem več govoriti.

Zdravstvuj!

Janko Žarn.

Pripis:

Če Vam je mogoče, pridite čimpreje k nam, ker Vas bolnik zelo želi videti!

Pozdravljeni!

Marica.

S prvim vlakom sem se odpeljal. Ko sem stopil v bolniško sobo, me je Janko pozdravil samo še z očmi; govoriti pa že ni mogel več. Ob vzglavju postelje je stala sestra, ob vzhodu pa mati. Ko sem ugledal te upale obraze, bi bil najrajše zajokal na ves glas . . .

Čez par dni za tem je Janko umrl.

* * *

Dolga je že moja pot od takrat, Janko, odkar sva se ločila! Zopet šumi jesen. Moji koraki so že trudni, moje moči so opešale. Danes je vaš spomin, pokojniki. Tudi jaz čutim, da bom prišel kmalu za vami. Tako prijetno šume nad grobovi ciprese in luči trepečejo v mraku večernem . . . Naj sprejme zemlja, kar je njenega, kadar bo volja Gospodova, a duh naj se vrne k svojemu Izvoru . . .

Jesenske.

1.

Pomlad — jesen.

Pomlad je bila. Cvetje krasno
moj ljubljeni je kazal vrt;
ljubilo ga nebo je jasno,
vanj žarkom pot je bil odprt.

Jesen je zdaj. Veselo smeje
se zemlji dozoreli sad,
šibijo se pod težo veje:
zaman gojil pač nisem nad.

2.

Pri čebelah.

Na vrtu pred ulinjakom
skrbán čebelár sedi,
pa gleda čebele in tóle
na tihem s seboj govori:

»Prišla je jesen. Zdaj čebele
končale opravke ste svoj;
in vas, ki ste pridno nosile,
zasluženi čaka pokoj.

A vas pa, ki malo bogastva
nanesle črez leto ste v panj,
izženem iz panja po svetu,
iskat si drugod domovanj.

Tako je povsodi: Kdor časa
ne rabi v poletju skrbnó —
na zimo, na stara leta,
lenobe ga biči tepó!»

3.

Jesensko solnce.

Pozno zjutraj solnce vzhaja,
zgodaj pa zvečer zahaja
in črez dan njegova moč
ni več taka kot nekoč.

Tudi tebi čas starosti
čas bo reve in slabosti;
če si dobro boš postlal,
na starost ne bo ti žal.

4.

Brezskrbni čmrlji.

Še v cvetju je bila poljana,
pa prišel je kosec vesel,
kosil je cvetice in travo
in pesem vriskaje je pel.

Zbudilo s težavo je solnce
lenuharje čmrlje, še v snú,
pa šli so za rožami gledat,
da bi se napili medu.

Kakó so pa gledali čmrlji
cvetice zvene le na tleh!
Tedaj jih je pa zaskrbelo,
kaj v poznih jesenskih bo dneh...

5.

Jesenski mir...

Jesenski mir na polja lega,
iz gozdov séli zbor se ptíc;
vse tiho, tajno — kjer pred kratkim
glasil se je še vrisk in klic.

Takó se po prestanih bojih
srcé človeku umirí,
če z zmago iz zmotnjav in trudov
dospel je v pokoj starih dni,

ravno tako, če moli doma od smrti vstalega Odrešenika. Od takrat ni imela več želj in prosila ni ničesar več . . .

Ko je prijateljica to slišala, se ji je Urbanka še bolj zasmilila. Sklenila je, da ji ona izpolni to željo. Še tisti dan je dobila v vasi večji ročni voziček.

Popoldne so bili vaščani priča nenavadnega dogodka. Prijateljica je oprtila hromo Urbanko in jo prenesla na voziček. Vse moči je morala napeti za to delo. Potem pa jo je peljala naravnost proti farni cerkvi, ki je bila oddaljena dobre pol ure. Ljudje, ki so se mudili na polju, so začudeni gledali ta prizor in marsikomu so zableščale solze v očeh. Tudi Urbankin sin je videl iz daljave to samaritansko delo. Ni mu pritekla solza po licu, pač pa ga je zbudilo v srce in vest mu je očitala greh . . .

Prišli sta pred cerkev. Prijateljica je prišla zopet Urbanko kot nedoraslega otroka in šla z njo prav pred oltar.

Nikočar ni bilo v cerkvi in vladala je sveta tišina v božjem hramu. Le dvoje srečnih src se je vtopilo v blaženost. In takrat se je odprlo nebo ter sipalo večne zaklade v duši zvestih prijateljic . . .

Dolgo se nista mogli ločiti od kraja, kamor si Urbanka ni upala več priti s svojimi močmi. Živo ji je stopil pred oči trenutek, ko jo bodo prinesli štirje možje zopet na to mesto in slišala je v duhu žalne pesmi, ki se bodo razlegale po cerkvi njej v slovo . . .

Solnce je tonilo za obzorje, ko sta se vračali zopet proti domu. Večerni mir je legel po zemlji in mir je legel tudi v dve srečni duši . . .

Drugi dan je prijateljica odšla. Dasiravno je obljubila, da se še vrne k bolnici, sta vendar ob slovesu jokali, ker sta obe slutili, da je skoro gotovo to zadnji sestanek na zemeljski poti.

Prijateljica je odšla in se ni več vrnila. Še tisto zimo jo je vzela bela žena. Urbanka je za trdno verovala, da je s svojim samaritanskim delom oprala vse madeže, ki jih je morda imela, in zaslužila večno veselje.

Pred kratkim pa je tudi Urbanka šla iskat plačila za petletno vdano trpljenje. Po njeni smrti sem slišal pričujočo zgodbo, in srce mi ni dalo miru, da bi ne napisal povesti o požrtvovalnosti, ki je je zmožno resnično ljubeče prijateljsko srce.

Maksimov.

Zima pride.

Kmet nabrusil je kosó,
pa zamahnil kruto ž njo,
pa pokosil je otavico,
pa pokosil zadnjo travico,
ki na vrtu zrastle je.

Vrabček videl je vse to,
pa začivkal je tako:
»Čiv, čiv, prazne so dobrave že,
pokošene so otave že,
zima pride — joj, gorje!«

Bogumil Gorenjko.

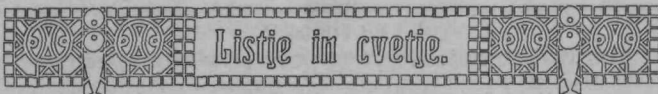

Lovska.

Trará, trará —
iz gozda se glasi.
Po grmovju
in planjavah,
po skalovju,
goličavah
lovski se podijo psi.

Trará, trará —
iz gozda se glasi.
Zajci, ptice
in srnice,
lisice zvite
so ubite —
lovcev zbor se veseli.

Maksimov.

Listje in cvetje.

Modrost v pregovorih domačih in tujih.

Dim.

Naj se dim še tako visoko vzdiguje, prežene ga majhen veter. — Dim se dela, kot bi hotel zatemniti sonce in podjarmiti nebes; a potegne naj majhen vetrič, pa izgine, da nihče ne vè, kje je obstal. (*Dim nas prav lepo uči, kako ničemurna je svetna slava in drzna imenitnost.*)

Dim, huda žena in slaba streha je hiši trojna velika nadloga. — Lakota, mraz in dim po hiši so trije siromaski križi.

Kar je dim očem in jesih zobem, to je resnica usesom.

Kar je jesih za zobe, dim za oči, to je lenuh za one, ki ga pošljejo. (Preg. 10, 26).

Kdor z dimom trguje, se v dimu zaduši.

— Ki z dimom kupčujejo, v dimu končujejo.

— Kdor dim lovi, se sam očrni.

Naj se nikar ne pritožuje radi dima, kdor se je sam obesil pred dimnik. (*Potrpi naj nadlogo, katero si je sam nakopal.*)

Če se doma kadi, ne pusti dima vun. (*Če pride kaj v družini navzkriž, naj ostane doma prikriti, naj se ne razgláša med svet.*)

Dim večkrat zapodi gospodarja od hiše.

— Preveč dima v kuhinji, požene gospodarja od hiše. (*Potratne gostije uničijo dom.*)

Doma je dim več vreden, nego ogenj na tujem. — Domači dim bolj greje, nego sosedov ogenj.

Sosedov dim bolj bode v oči nego domači. (*Težave, ki smo jih sami zakrivil, laže prenašamo nego one, ki so nam jih drugi.*)

Dim se ravna po vetru, ne po ognjišču. (*Marsikaj se vse drugače zasúče, kot se je pričelo; n. pr. dobro vzgojen otrok se izpridi v slabi družini.*)

Dim najhuje počrni najbolj bele stene. (*Pri izvrstnih ljudeh se napake veliko bolj opazijo nego pri navadnih.*)

Dim naznanja ogenj. — Kjer je dim, se ne da ogenj utajiti. (*Notranja strast in grešnost se ne da lahko prikriti.*)

Najprej dim, potem ogenj. — Ako zapaziš dim, kmalu boš videl ogenj za njim. (*Kdor se v začetku ne ustavlja nevarnosti, kaki strasti... bo kmalu popolnoma premagan.*)

Dim je v vseh kuhinjah. (*So nekatere neprilike, katerih se ni mogoče iznebiti v življenju.*)

Dim prežene čebele, greh angele.

Ako se hočeš izogniti dimu, ti ni treba skakati v ogenj!

Reki: Pred dimom bežati in v ogenj pasti. (*Iz ene nadloge zabresti v drugo, še večjo.*)

Komu dim prodajati. (*Vzbujati nade, ki se mu ne bodo nikoli izpolnile.*)

Svoj dim prodaja tako kot drugi svoj ogenj.

Vidi dim, pa ne ve, kje je ogenj.

Vse je slo v dim.

Njegov dim je večji nego ogenj njegov.

Z dimom se nasititi. (*S prazno častjo se zadovoljiti.*)

Za dim se pričkat. (*O učenjakih, ki se pričkajo o praznih rečeh.*)

Rebus.

(Priobčil »Internus«.)

$$V \frac{ah}{\log} = \frac{bol}{j} = D \text{ ti se.}$$

Šaljivo vprašanje.

(Zastavil »Internus«.)

Kako dokažeš svojemu tovarišu, da ne more sam suknje obleči?

(Rešitev in imena rešilcev priobčimo v prih. številki.)

„Vrtec“ izhaja 1. dné vsakega meseca in stane s priložo vred za vse leto 5'20 K, za pol leta 2'60 K. — Uredništvo in upravnništvo Pred škofijo št. 6 v Ljubljani.

Izdaja društvo „Pripravniški dom“. — Urejuje Ant. Kržič. — Tiska Katoliška Tiskarna v Ljubljani.